

PONDEREA NORMELOR PRIVIND COMPETENȚA JURISDIȚIONALĂ ÎN PROCESUL CIVIL PRIN PRISMA NOILOR TEMEIURI DE RECURS ȘI A ÎMPUTERNICIRILOR INSTANȚELOR SUPERIOARE

THE IMPACT OF RULES ON JURISDICTIONAL COMPETENCE IN CIVIL
PROCEEDINGS IN LIGHT OF NEW GROUNDS FOR APPEAL AGAINST
DECISIONS OF THE COURT OF APPEAL AND THE POWERS OF HIGHER
COURTS OF JUSTICE

CZU: 347.91/.95:347.991(478)

<https://doi.org/10.59295/spd2025j.64>

Elena BELEI

ORCID: 0000-0003-0618-5360

E-mail: elena.belei@usm.md

Universitatea de Stat din Moldova, Chișinău, Republica Moldova

Summary. *With the adoption of the new Law on the Supreme Court of Justice No. 64/2023, the related regulatory framework was also substantially amended by Law No. 246/2023. In particular, this concerns the new grounds for appeal, which are nearly identical in the general procedure (Art. 432 of the Civil Procedure Code and in administrative litigation (Art. 246 of the Administrative Code). The powers of the Supreme Court of Justice (Art. 445 CPC and Art. 248 Cadm) have apparently not undergone significant changes. However, considering that the powers of the court of appeal are a true reflection of the grounds for appeal, we have identified a “subtle” shift in the legislator’s approach concerning the weight of the rules on jurisdictional competence in civil proceedings. A relevant conclusion from the SCJ on this matter is currently lacking. This is why an ex-ante analysis of the situation is needed, identifying ineffective procedural norms and formulating well-argued proposals for legislative adjustment, through a correlated review of the powers of the appellate court as well. We emphasize that in any inadequately regulated situation, the proposals we formulate prioritize the interests of litigants.*

Keywords: *jurisdictional competence, annulment with remand for retrial, annulment with retrial, nullity, essential procedural violation.*

INTRODUCERE

Odată cu adoptarea noii Legi cu privire la Curtea Supremă de Justiție nr. 64/2023 [1] a fost modificat substanțial și cadrul normativ conex prin Legea nr. 246/2023 [2]. În special este vorba de noile temeiuri de recurs care sunt aproape similare în procedura generală (art. 432 CPC [3]) și în cea de contencios administrativ (art. 246 Cadm [4]). Împuternicirile Curții Supreme de Justiție (în continuare CSJ) (art. 445 CPC și art. 248 Cadm) aparent nu au suportat modificări substanțiale. Dar, ținând cont că împuternicirile instanței de recurs sunt reflecția veridică a temeiurilor de recurs, am identificat o „subtilă” schimbare de atitudine din partea legiuitorului referitoare la ponderea normelor pri-

vind competența jurisdicțională în procesul civil. O concluzie pertinentă a CSJ referitoare la acest subiect lipsește deocamdată. Motiv pentru care este necesară o analiză *ex-ante* a situației respective cu identificarea normelor procedurale ineficiente și formularea de propuneri argumentate de asanarea legislativă prin corelarea împuternicirilor instanței de apel în egală măsură. Menționăm că în orice situație deficitar reglementată, propunerile pe care le formulăm se axează prioritar pe interesele justițiabililor.

MATERIAL ȘI METODĂ

La elaborarea acestui ministudiu au fost utilizate acte normative, jurisprudență națională, repere doctrinare. Metodele teoretico-logice de cercetare sunt: analiza de conținut în interpretarea textelor și a documentelor, analiza prin separarea părților pentru înțelegerea întregului; deducția, adică derivarea concluziilor din premise generale; abstracția prin desprinderea de detalii concrete pentru a ajunge la esență; modelarea logică, adică construirea unor modele teoretice; compararea prin identificarea asemănărilor și diferențelor.

REZULTATE ȘI DISCUȚII

Despre competența jurisdicțională profesioniștii discută ca despre o instituție centrală a dreptului procesual civil, pentru că se referă la prerogativele unei instanțe de judecată de a soluționa cauzele civile în raport cu alte instanțe de judecată [5]. De ce trebuie justițiabilii și magistrații să se preocupe primordial de respectarea regulilor de competență? Pentru că normele de procedură civilă sunt menite să ordoneze modul de desfășurare a justiției civile, ceea ce în accepțiune generală este un aspect al ordinii de drept. Astfel, normele de competență sunt considerate a fi de ordine publică. De aceea mentalitatea unui jurist este axată pe axioma că tot ce face instanța de judecată lipsită de competență jurisdicțională este nul absolut. Însă legiuitorul nostru spre deosebire de legiuitorul român [6] nu a dedicat nulității procesuale norme distincte. Și doctrina națională deocamdată nu are studii aprofundate la acest aspect. Există însă opinii doctrinare care califică încălcarea normelor de competență jurisdicțională ca încălcări procedurale esențiale[7].

Art. 20 al Constituției Republicii Moldova [8] stabilește că orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești **competente** împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime. În conformitate cu regula imutabilității (art. 32 CPC), *nimeni nu poate fi lipsit, fără consimțământul său, de dreptul la judecarea cauzei sale de către o instanță în a cărei competență cauza respectivă este dată prin lege*. În același timp, *nici instanța ierarhic superioară nu are dreptul în mod arbitrar să strămute, din oficiu, o cauză de la instanța ierarhic inferioară la alta ori să o preia pentru judecare, cu excepția cazului în care completul de judecată în instanța respectivă nu poate fi legal constituit*. Pentru a nu dedica competenței toată atenția instanțelor în detrimentul fondului, instanțele superioare sunt investite cu prerogativa soluționării irevocabile a conflictelor de competență (art. 44 CPC).

Din aceste considerente, ar trebui să afirmăm categoric că normele de competență jurisdicțională sunt norme imperative. Chiar și atunci când vorbim de competență jurisdicțională alterantivă (art. 39 CPC), nu putem spune că reclamantul poate alege orice instanță dorește, în afara de opțiunile oferite de lege. Alegerea eronată a altei instanțe trebuie sancționată. Din aceste considerente a fost exclusă prorogarea competenței la nivel național (art. 41 CPC a fost abrogat prin LP244-XVI din 21.07.2006). Este adevărat însă pentru cauze civile sau comerciale cu element de extraneitate, *prin încheierea unui acord de alegere exclusivă a forului, părțile pot schimba competența soluționării litigiului prin investirea cu competență jurisdicțională a unei instanțe sau a mai multor instanțe specifice ale unui stat parte la Convenția privind acordurile de alegere a forului, încheiată la Haga la 30 iunie 2005* (art. 462 CPC).

Totuși, imperativitatea unei norme se reconfirmă nu doar prin declarații sau percepții păstrate din inerție, ci și în funcție de consecința încălcării acesteia. Iată de ce scopul acestei mici cercetări este să clarificăm dacă nerespectarea normelor de competență jurisdicțională afectează în mod absolut legalitatea hotărârilor judecătorești sau nu.

În cadrul judecării cauzei în fond se pot utiliza *ex officio* sau la cerere mai multe instrumente procesuale care se referă la competență jurisdicțională: restituirea cererii de chemare în judecată (art. 170 alin. (1) lit. b) CPC),¹ soluționarea cererii de strămutare (art. 43 CPC), ridicarea conflictului de competență (art. 44 CPC). Aproape în toate aceste cazuri² se expune nu doar instanța de fond, dar și instanța ierarhic superioară. Astfel, încheierea de restituire se poate contesta cu recurs (art. 170 alin. (5) CPC). Această încheiere judecătorească se emite din oficiu. Încheierea de strămutare din cauza reținerii spre judecare cu încălcarea normelor de competență jurisdicțională se adoptă la cerere sau din oficiu. Încheierea de strămutare poate genera conflict negativ de competență, care se va soluționa de către instanța ierarhic superioară (art. 43 alin. (3) CPC coroborat cu art. 44 CPC). Deci pe parcursul examinării cauzei în fond judecătorul sau partea interesată au toată libertatea procesuală de a reconsidera competența instanței care judecă cauza, operând o strămutare.

Nu putem să nu întrebăm, dacă ar fi legitim să oferim părții un temei de apel sau de recurs care se rezumă exclusiv la lipsa competenței instanței de judecată, dacă această parte nu a cerut strămutarea cauzei sale la o altă instanță? Răspunsul pare a fi negativ, pentru că apărările bazate inclusiv pe lipsa de competență care nu au fost făcute de către justițiabil atunci când legiuitorul cu toată deschiderea a oferit toate șansele posibile, utilizate ulterior denotă lipsa bunei-credințe și chiar utilizarea dreptului la apărare contrar adevăratului scop. Limitele rejudecării în apel (art. 373 CPC) din optica disponibilității părților nu se referă expres la acest aspect, fapt care îl considerăm un defect procesual. Probabil această rațiune legislativă a fost corelată cu obligația instanței de apel de a verifica *ex officio* competența jurisdicțională.

¹ Menționăm că restituirea cererii de chemare în judecată nu decade persoana de dreptul de a se adresa repetat cu aceeași acțiune, însă cu condiția adresării la instanța de judecată competentă.

² Încheierea prin care nu se acceptă strămutarea solicitată de un participant la proces este contestabilă odată cu fondul.

Mai nou acest temei de recurs poate fi aplicat doar dacă a fost invocat în apel sau dacă încălcarea a avut loc în instanța de apel (art. 432 alin. (2) CPC).

Așadar, dacă instanța ierarhic superioară în cadrul examinării cererilor de apel sau recurs va depista din oficiu că hotărârea a fost pronunțată de către o instanță care nu avea competență jurisdicțională, care ar trebui să fie justa reacție?

Actualmente Legiuitorul prevede că *(1) Hotărârea primei instanțe urmează a fi casată, independent de argumentele cererii de apel, dacă i) cauza a fost examinată cu încălcarea competenței jurisdicționale.* (art. 388 CPC). Mai mult decât atât, în cazul în care instanța de apel depistează această eroare procedurală, dispune din oficiu casarea cu trimitere la rejudicare (art. 385 lit. d) CPC). E unul din cele două temeiuri de trimitere *ex officio* la rejudicare la instanța de fond care au mai rămas în Codul de Procedură Civilă. În consecință, dacă o instanță lipsită de competență jurisdicțională a examinat și soluționat corect o cauză civilă, oricum hotărârea va trebui casată, iar cauza - trimisă la rejudicare, or, legiuitorul nostru încă consideră că această încălcare este ireconciliabilă cu art. 6 CEDO [9].

Reamintim că în contencios administrativ trimiterea la rejudicare de la apel la fond nu există indiferent de eroarea procedurală invocată sau depistată.

Până în 01.09.2023 și CSJ ca instanță de recurs urma exact aceleași reguli.³ După modificarea cadrului conex, încălcarea competenței jurisdicționale ca temei de recurs s-a păstrat,⁴ iar o împuternicire corelativă (așa ca în apel) pentru acest temei de recurs nu mai există.⁵ Admitem că forul jurisdicțional suprem în Republica Moldova nu va mai putea „sanționa” o hotărâre judecătorească din acest considerent. Pe cât de important este acest temei de recurs pentru justițiabili rămâne să ne demonstreze practica viitoare a CSJ. Dar dacă e să analizăm fezabilitatea normei, ajungem cu regret la concluzia că norma este sterilă. În primul rând, acest temei de recurs poate fi invocat, doar dacă a fost invocat în apel⁶ sau dacă încălcarea a avut loc în instanța de apel⁷. În al doilea rând, chiar dacă un recurent invocă corect acest temei de recurs (asta însemnând a semnalat acest viciu la apel, dar a fost respins sau ignorat), atunci ce urmează să facă CSJ, reieșind din împuternicirile sale.

Minim ar putea să admită recursul și să caseze integral decizia instanței de apel și hotărârea primei instanțe, pronunțând o „nouă” hotărâre (art. 445 lit. b) CPC). Sintagma „o nouă hotărâre” este una formală, pentru că dacă hotărârea și decizia sunt juste în

³ Art. 445 CPC în redacția de pînă la Legea nr. 246/2023 prevedea expres casarea cu trimitere la rejudicare de la CSJ la instanța competentă dacă f) hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale.

⁴ Art. 432 CPC: *recursul este admis dacă: f) instanța nu a fost compusă potrivit legii sau hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale*

⁵ În contencios administrativ situația e similară Art. 245/1 Cadm: *recursul este admis dacă: f)..... hotărârea a fost pronunțată cu încălcarea competenței jurisdicționale.* Dar art. 248 Cadm nu prevede ca împuternicire trimiterea la rejudicare din acest considerent.

⁶ Probabil legiuitorul se referă la dreptul oferit participanților la proces care justifică un interes legitim.

⁷ Probabil legiuitorul se referă la faptul că instanța de apel nu apreciat această eroare esențială din oficiu, fiind obligată conform art. 388 CPC să o facă.

substanță, doar acest viciu, derivat din competența jurisdicțională, nu mai are pondere. CSJ casează, rejudecă și pronunță aceeași soluție doar pentru a legitima competența la nivel național.

Maxim, CSJ ar putea face uz de o împuternicire care încă se folosește excesiv: să admită recursul, să caseze integral decizia instanței de apel și să trimită cauza spre rejudecare în instanța de apel o singură dată dacă eroarea judiciară nu poate fi corectată de către instanța de recurs (art. 445 lit. c) CPC). În acest caz, instanței de apel i se deschide calea spre trimitere la rejudecare la fond. Este un remediu perfid, dar posibil, pe care sperăm să nu-l vedem în aplicare în condițiile în care dosarele trenează imprevizibil de mult pe rolul instanțelor naționale.

După aceste proiecții de scenarii procesuale, are rost să ne întrebăm, care este ponderea normelor de competență jurisdicțională pentru instanțele ierarhic superioare? Mai sunt ele imperative pentru instanțele de apel și cea de recurs? Mai este încălcarea normelor de competență jurisdicțională o eroare esențială de procedură, care ar trebui să prevaleze ca impact chiar și asupra unei hotărâri juste, lipsită de alte vicii?

Constatăm că aproape intuitiv, legiuitorul moldav s-a lăsat influențat de realitățile naționale și dinamica timpurilor. Realitățile din Republica Moldova demonstrează că numărul dosarelor în justiție nu scade, iar dinamica timpurilor impune magistrații de la instanțele superioare să acorde atenție adevăratelor erori de procedură și să evite formalismul excesiv și duratele interminabile de instrumentare a cauzelor, inclusiv prin trimiteri la rejudecare. **Trimiterea la rejudecare din cauza încălcării normei de competență jurisdicțională devine inutilă.** Trimiterea la rejudecare devine și mai inutilă în cazul dacă aceasta este unicul viciu al hotărârii, sau dacă reexaminarea în însăși instanța de apel a arătat că încălcarea competenței jurisdicționale nu viciază corectitudinea întregii hotărâri. Însă actualmente din cauza normei aparent imperative existente la lit. i) de la art. 388 din CPC, instanța de apel este impusă să o trimită din oficiu înapoi la rejudecare.

Nu trebuie să se deducă că odată cu această concluzie am diminua din valoarea normelor de competență jurisdicțională. Pur și simplu prerogativa verificării corectitudinii normelor de competență jurisdicțională trebuie lăsată doar instanței de fond. Iar responsabilitatea părților în stabilirea corectă a competenței trebuie încurajată. Trimiterea cauzei la rejudecare pentru încălcarea normelor de competență jurisdicțională nu se mai justifică chiar și cu argumentul că un proces echitabil semnifică inclusiv o instanță investită de lege cu soluționarea cauzei. Dacă respectiva cauză ajunge în fața instanțelor ierarhic superioare merită atenție doar erorile de procedură **care au determinat o soluție greșită.** Adică instanța de apel sau de recurs trebuie să verifice din oficiu celelalte repere ale procesului echitabil. Odată depistate trebuie să le corecteze din oficiu. Iar asta semnifică casare cu rejudecare, nu casare cu trimitere la rejudecare. Trimiterea la rejudecare trebuie să rămână ca o împuternicire excepțională în cazul în care instanța ierarhic superioară nu poate corecta erorile esențiale, în speță de procedură. Bineînțeles că se autoformulează întrebarea: ce erori esențiale de procedură nu pot fi corectate de

către instanța superioară? Insistăm delicat că doar dacă hotărârea sau decizia vizează drepturile persoanei care nu a fost atrasă în proces, casarea cu trimitere la rejudecare la fond se justifică în dreptul comun, iar în contencios administrativ casarea cu trimitere la rejudecare în apel. În restul cazurilor, casarea cu trimitere la rejudecare nu constituie decât un formalism juridic, o extindere netemeinică a duratei procedurilor și o eschivare a instanțelor superioare de a finaliza examinarea cauzelor civile.

CONCLUZII

Considerăm că normele de competență jurisdicțională sunt foarte importante pentru un proces echitabil și o justiție efectivă. După cum considerăm că instanța de fond din oficiu sau la cerere trebuie să depună maximă diligență pentru a-și stabili corect competența jurisdicțională, făcând uz de toate instrumentele procesuale prevăzute de lege. Din acest punct de vedere normele de competență jurisdicționale sunt imperative pentru instanța de fond. Iar instanțele ierarhic superioare au prerogativa verificării corectitudinea respectării acestor norme chiar atunci când cauza este pendinte în prima instanță.

Însă nu considerăm că o hotărâre justă trebuie să determine instanța superioară să trimită cauza la rejudecare la fond doar din considerentul încălcării competenței jurisdicționale. Desigur instanțele de apel sau recurs pot casa și rejudeca ele însăși cauza pentru a reconfirma legitimitatea competenței. Păstrarea împuternicirii instanței de apel în art. 385 lit. d) CPC trebuie reconsiderată prin nuanțarea acestui temei, similar viciului de citare.

De aceea, propunem ca doar partea căreia instanța de fond i-a respins cererea de strămutare în baza art. 43 alin. (2) lit. b) CPC, și care odată cu apelul exercitat insistă asupra acestei erori de procedură, să poată solicita și obține casarea cu trimitere la rejudecare similar încălcării normelor de citare. Altfel spus, nu *ex officio*, ci doar la cerere. Nu ca apărare nou invocată, ci doar dacă în fond s-a cerut strămutarea și instanța nu a acceptat, pronunțând o încheiere pasibilă de recurs odată cu fondul.

În recurs însă credem că miza CSJ de a dezlega serioase probleme de drept, nu ar trebui să se axeze pe aceeași logică propusă pentru apel, or, nici viciul de citare nu s-a păstrat ca temei separat de recurs. Iată de ce considerăm că temeiul de recurs prevăzut în art. 432 alin. (1) lit. f) CPC ar putea fi exclus pentru a nu crea justițiabililor iluzii procesuale. Lipsa unei împuterniciri expres stabilite pentru acest temei nu face decât să lipsească de substanță această „veche-nouă” reglementare. În acest caz tot pe seama CSJ rămâne calificarea ca „arbitrară” a unei hotărâri juste pronunțată de către o instanță care nu era competentă.

Dacă totuși păstrăm în CPC un temei de recurs atât de exact, cu mici șanse să fie aplicat în exclusivitate, credem că unica împuternicire a CSJ va fi casarea cu rejudecare, nu cu trimiterea la rejudecare la apel. Exemplul de reglementare a acestei situații în Codul administrativ al Republicii Moldova ne reconfirmă curajul de a adapta normele de procedură civilă la specificul realităților naționale.

REFERINȚE:

1. Legea cu privire la Curtea Supremă nr.64/2023. Publicat: 06-04-2023 în Monitorul Oficial Nr. 117-118.
2. Legea pentru modificarea unor acte normative (modificarea cadrului normativ conex reformei Curții Supreme de Justiție) nr. 246/2023. Publicat: 18-08-2023 în Monitorul Oficial Nr. 318-321.
3. Codul de procedură civilă al Republicii Moldova nr. 225/2003. Republicat: 03-08-2018 în Monitorul Oficial Nr. 285-294.
4. Codul administrativ al Republicii Moldova nr. 116/2018. Publicat: 17-08-2018 în Monitorul Oficial Nr. 309-320.
5. DREPT PROCESUAL CIVIL. Partea generală. Coord. Elena BELEI. Chișinău: S. n. (Tipogr. «Lexon-Prim»), 2024. ISBN 978-9975-173-07-0, p.156-186.
6. *Codul de Procedură civilă al României* [online]. Disponibil: <https://legislatie.just.ro/public/detaliidocument/140271> (vizitat la 13.07.2025).
7. MUNTEANU, Alexandru „*Admisibilitatea recursului împotriva deciziilor instanței de apel*”. Teza de doctor. p. 99-103. [online]. Disponibil: <https://ro.scribd.com/document/238520525/Admisibilitate-Recurs-Munteanu-2007> (vizitat la 13.07.2025).
8. Constituția Republicii Moldova. Republicat: 13-11-2024 în Monitorul Oficial Nr. 466.
9. Convenția pentru apărarea drepturilor omului și a libertăților fundamentale, Roma, 04 noiembrie 1950. Ratificată prin Hotărârea Parlamentului Republicii Moldova nr. 1298/1997.